

**ÜLELIIDULINE POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING**

**MAJANDUSTEADUSTE DOKTOR
V. A. MASLENNIKOV**

**ÜHTSE MAAILMATURU
LAGUNEMINE JA MAAILMA
KAPITALISTLIKU SÜSTEEMI
ÜLDKRIISI SÜVENEMINE**

Nr. 24 (184)

**EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHINGU
VÄLJAANNE**

**EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1954**

A-17346
184 II

ÜLELIHDULINE POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHING

MAJANDUSTEADUSTE DOKTOR
V. A. MASLENNIKOV

ÜHTSE MAAILMATURU
LAGUNEMINE JA MAAILMA
KAPITALISTLIKU SÜSTEEMI
ÜLDKRIISI SÜVENEMINE

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHINGU

VÄLJAANNE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN 1954

TRÜ Raamatukogu

Uingu Kesklektoriumis Moskvast peetud avaliku loengu stenogramm

Originaali tiitel:

В. А. Масленников. Распад единого мирового рынка и углубление
общего кризиса мировой капиталистической системы.

Издательство „Знание“, Москва, 1954 г.

Tõlkinud P. Freidin.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

25691

✓

✓

7
11-16-1

1954.08.01

ÜHTSE KAPITALISTLIKU MAAILMATURU LAGUNEMINE JA DEMOKRAATLIKU TURU KUJUNEMINE

Kapitalismi üldkriisi ajastu on kodanliku korra kokkuvõtte ajastu. Kapitalismi üldkriisi olemuse ainuõige, teadusliku käsituse annab Lenini imperialismiteooria ja sellest tulenev uus, terviklik sotsialistliku revolutsiooni teooria. Imperialismi kui kapitalismi kõrgeima ning viimse staadiumi sügavalt teadusliku uurimise põhjal tuli V. I. Lenin geniaalsele järeldusele, et on võimalik imperialismiahelast läbi murda selle kõige nõrgemas lülis ja et sotsialismi võit on võimalik esialgu mõnedes maades või isegi ühel kapitalistlikul maal eraldi.

Marksism-leninism õpetab, et kapitalismi üldkriis on ajastu, mille vältel kapitalistlik ühiskonnaformatsioon asendatakse revolutsioonilisel teel kõrgema, kommunistliku ühiskonnaformatsiooniga.

Kapitalismi üldkriisi ajastu ei ole mingi uus kapitalismi arenemise faas. Selle ajastu nähtused kinnitavad marksistlik-leninlikku õpetust imperialismist kui surevast kapitalismist, mis viib kapitalismi vastuolud viimse jooneni, äärmiste piirideni, kust algab sotsialistlik revolutsioon.

Kapitalismi üldkriisi põhitudunuseks on maailma lagunemine kaheks süsteemiks — kapitalismiks ja sotsialismiks. Kapitalismi üldkriisi algus tähendas imperialismi niisugust õõnestamist, et kapitalism lakkas juba olemast ainuke ja kõikehaarav maailmamajanduse süsteem. Kapitalismi kõrval, õõnestades ja kõigutades tema põhialuseid, kindlustus sotsialistlik süsteem.

Maailma kapitalistliku süsteemi üldkriis tegi oma arenemises läbi kaks etappi. Esimene etapp algas Esimese maailmasõja perioodil, eriti selle tagajärjel, et kapitalistlikust süsteemist langes välja Nõukogudemaa. Meie maa välja-

langemine imperialismisüsteemist vähendas kapitalistliku eksploateerimise sfääri, kiirendas tohutult kapitalistliku ühiskonna roiskumise ja suremise protsessi.

Teise maailmasõja perioodil, eriti pärast seda, kui kapitalistlikust süsteemist langesid välja Euroopa ja Aasia rahvademokraatia maad, arenes kapitalismi üldkriisi teine etapp.

Kapitalismi üldkriisi teine etapp õhnestas ja nõrgendas veelgi maailma kapitalistlikku süsteemi, paljastas veelgi rohkem seda põhilist fakti, et kapitalism on muutunud piduriks inimühiskonna progressiivse arenemise teel.

Esimest kriisi Esimese maailmasõja perioodil ja teist kriisi Teise maailmasõja perioodil on vaja käsitleda mitte kui üksikuid, teineteisest eraldatud iseseisvaid kriise, vaid kui maailma kapitalistliku süsteemi üldkriisi edasise süvenemise ja teravnemise etappe. Kapitalistliku süsteemi üldkriisi iseloomustab pidev ja igakülgne roiskumisprotsess, mis hõlmab nii kapitalistliku ühiskonna majandust kui ka poliitikat.

Kapitalistliku tootmisviisi põhiline vastuolu — vastuolu tootmise ühiskondliku iseloomu ja eraomandusliku omanamisvormi vahel — teravnab kapitalismi üldkriisi tingimustes ennenägematult, toob endaga kaasa kõigi kapitalismi vastuolude kasvu ja paratamatut plahvatust.

Põhjused, mis tingivad kapitalismi maailmamajanduse süsteemi üha suurenevat lagunemist, peituvad nendes määratu suurtes vastuoludes, milliseid loob kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toime.

Oma teoses «Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus» määras J. V. Stalin teaduslikult kindlaks kapitalismi põhilise majandusseaduse olemuse ja formuleeris kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse, mille peamiseks joonteks ja nõueteks on maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine antud maa rahvastiku enamuse eksploateerimise, laostamise ja pauperiseerimise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise paljaksriisumise teel, lõpuks, sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teel, mida kasutatakse kõige kõrgemate kasumite kindlustamiseks.

See seadus selgitab neid põhjusi, mille tulemusena imperialismi ajastul kasvavad kapitalistliku ühiskonna vastuolud ja süveneb veelgi maailma kapitalistliku süsteemi üldkriis.

Kindlaks määrates kapitalismi üldkriisi olemust tema

arenemise teisel etapil, märkis J. V. Stalin, et kapitalismi üldkriisi aluseks on ühelt poolt kapitalismi maailmamajanduse süsteemi üha suurenev lagunemine ja teiselt poolt kapitalismist välja langenud maade — NSV Liidu, Hiina ja teiste rahvademokraatia maade — üha kasvav majanduslik võimsus.

Sel ajal, kui imperialistliku süsteemi tootlikud jõud Esimese ja Teise maailmasõja vahelisel perioodil paigal tammusid, kasvasid Nõukogude Liidu tootlikud jõud, mis on vabastatud kapitalistlike tootmissuhete ahelatest, takistamatult ja tormiliselt. NSV Liidu kõik rahvamajandusharud, suurendades aastast aastasse toodangu väljalaset, sammusid pidevalt tõusuteed. Tööstuslikult maha jäänud maast muutus NSV Liit võimsaks industriaalriigiks. NSV Liidu sotsialistlik tööstus suurenes Teise maailmasõja alguseks 1929. aastaga võrreldes 552 protsendi võrra. Kapitalistlike maade tööstuse kasv aga oli selleks ajaks 1929. aastaga võrreldes järgmine: Ameerika Ühendriikides 99, Inglismaal 123, Prantsusmaal 80 ja Itaalias 108 protsenti.

Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud meie maal annavad tunnistust nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra määratu suurtest eelistest, võrreldes kapitalistlike maade ühiskondliku ja riikliku korraga. Teine maailmasõda näitas, et nõukogude ühiskondlik ja riiklik kord on mitte üksnes parimaks maa majandusliku ja kultuurilise tõusu organiseerimise vormiks rahuliku ülesehitustöö ajajärgul, vaid ka rahva kõigi jõudude mobiliseerimise parimaks vormiks võidu saavutamisel vaenlaste üle sõja-ajal. Nõukogude Liidu maailma-ajaloolise võidu tulemusena fašismi jõudude üle Teises maailmasõjas võtsid rea Euroopa ja Aasia maade rahvad oma saatuse enda kätte ja rabelesid imperialismiikke alt välja. Kapitalistlikust süsteemist välja langenud rahvademokraatlikud maad moodustasid koos Nõukogude Liiduga ühtse ja võimsa demokraatliku leeri, mis seisab imperialismileeri vastas. Demokraatliku leeri maade elanikkond suurenes 800 miljoni inimeseni ja moodustab praegu vähemalt ühe kolmandiku kogu maakera elanikkonnast.

Seega osutus kapitalistliku maailmamajanduse sfäär kapitalismi üldkriisi teisel etapil veelgi kitsamaks, kahanedes järsult selle tulemusena, et imperialistlikust süsteemist langes välja rida Euroopa ja Aasia maid.

Kõigi maailma progressiivsete jõudude külgetõmbe-keskuseks muutunud Nõukogude Liidu võimsuse ja jõu määratu suure kasvu, samuti ka rea Euroopa ja Aasia maade vabastamise tulemusena imperialismiikkest muutus jõudude vahekorid kahe süsteemi vahel sotsialismi kasuks ja kapitalismi kahjuks.

Kahe vastandliku leeri tekkimine maailmaarenil — ühelt poolt ühtse, võimsa sotsialistliku demokraatialeeri, eesotsas Nõukogude Liiduga, kes kaitseb rahu, demokraatiat ja sotsialismi, ja teiselt poolt agressiivse, demokraatiavastase imperialismileeri tekkimine, kelle eesotsas on Ameerika imperialism, kust tuleb praegu peamine oht rahule, rahvaste vabadusele ja sõltumatusele, — on kapitalismi üldkriisi tähtsamaks avalduseks.

Taga ajades maksimaalset kasumit, ekspluateerib monopolistlik kapitalism halastamatult kapitalistlikult arenenud maade töölisklassi, samuti ka asumaade ja sõltuvate riikide töörahvast. Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse purustav toime avaldub eriti selles, et ta määrab miljonid inimesed näljale, viletsusele, massilisele tööpuudusele, viib ühiskonna tootlike jõudude raiskamisele ja hävitamisele. Üha laiaulatuslikumalt rakendatakse kapitalistlikes riikides higiväljapressimise ekspluateerimismetodeid. Toodangu kasv ühe töölise kohta toimub kapitalistlikes maades tööliste tööintensiivsuse tohutu kasvu arvel. Nii sundisid ameerika töösturid rafineeritud higiväljapressimise süsteemi abil 1945. aastast 1950. aastani Ameerika Ühendriikide mäe-, ehitus- ja hankiva tööstuse töölisi suurendama toodangut 45 protsendi võrra. Lääne-Saksamaal tõusis keskmine tunnitoodang kogu tööstuses 1952. aastal 1949. aastaga võrreldes 34 protsendi võrra. Niisugune tööliste ekspluateerimine kapitalistlikes ettevõtetes laostab tööliste tervist, lühendab nende eluiga ja toob endaga kaasa õnnetusjuhtumite arvu kasvu tööstuses.

Seoses tootmisaparaadi pideva alakoormatusega muutus tööpuudus kapitalismi üldkriisi tingimustes alaliseks, krooniliseks tööpuuduseks, mis ei kao isegi sõjaliste tootmis-
harude kunstlikult suureks paisutamise tingimustes. Krooniline tööpuudus kapitalistlikus ühiskonnas ja tööjõu pakumise pidev ülekaal selle nõudmisest põhjustavad tööliste töötingimuste süstemaatilist halvenemist ning nende pal-
kade langemist.

Maksude tohutu suurenemine ja inflatsioon kapitalistli-

kes maades tugevdavad töörahva eksploateerimist, laiatarbekaupade hindade pidev kasv aga vähendab tööliste tarbimist miinimumini, kiirendab proletariaadi absoluutse vaesumise ja talurahva laostumise protsessi. Prantsusmaal ja Itaalias moodustas tööliste reaalpalk 1952. aastal vähem kui poole sõjaeelset reaalpalgast, Inglismaal — 80 protsenti. 1952. aasta kesksaiku langes ameerika tööliste reaalpalk töötlevas tööstuses sõjaeelsega võrreldes 15 protsendi võrra.

Töötajate halastamatu eksploateerimise ja rahva rõhumise politseilis-fašistlike meetodite kasutamise tulemusena tugevnevad vastuolud töö ja kapitali vahel, kasvab töörahva hulkade revolutsiooniline vastupanu imperialistlikele rõhujatele.

Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse purustav toime avaldub erilise jõuga asumaades ja sõltuvates riikides, kus imperialistlik ülevõim pidurdab tööstuslikku arenemist, põhjustab põllumajandusliku tootmise süsteematilist langust, rahvatulu kahanemist, elanikkonna määratu suure enamuse orjastamist, laostumist ja pauperiseerimist.

Kolmele peamisele kapitalistlikule maale (Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa) langeb üle 70 protsendi kogu kapitalistliku maailma tööstuslikust tootmisest ja üle 60 protsendi kogu kapitalistliku maailma rahvatulu üldsummast. Samal ajal langeb asumaadele ja sõltuvatele riikidele, kus elab kaks kolmandikku kapitalistliku maailma elanikkonnast, kõigest 5 protsenti tööstuslikust tootmisest ja 23 protsenti kõigi kapitalistliku maailma maade rahvatulust.

Asumaade ja sõltuvate riikide ohjeldamatu röövimine imperialistlike riikide poolt takistab tootmise arendamist mahajäänud maades. Kagu-Aasia oli alati maailma riisi-aidaks, kuid imperialistide poolt loodud koletu koloniaalmajanduse tõttu on riisi tootmine Aasia maades vähenenud. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Majanduskomisjoni andmetel Aasia ja Kaug-Ida kohta vähenes riisitootmine Aasia maades aastail 1951—1952 sõjaeelsete aastatega võrreldes ligikaudu 4,5 miljonit tonni; teraviljakultuuride viljakus vähenes aastail 1946—1949 12 protsendi võrra, aastail 1950—1951 langes see aga veelgi rohkem.

Tohutute laostuvate elanikkonna hulkade olemasolu asumaades ja sõltuvates riikides võimaldab kapitalistidel

tarvitusele võtta eriti julmi ekspluateerimisvorme, alandada palka, laialdaselt kasutada sunniviisilist orjatööd, üha enam rakendada naiste ja laste tööd. Nälg, viletsus ja ohjeldamatu ekspluateerimine põhjustavad asumaade ja sõltuvate riikide päriselanike suremuse kasvu. Nii sureb Indias, kus keskmine eluiga on kõigest 26,5 aastat, 65 protsenti elanikkonnast enne 30-ndat eluaastat. Uus-Guinea elanikkond vähenes 1929. aastast 1951. aastani 27 protsendi võrra. Puerto Ricos kasvas tuberkuloosi haigestunute arv 10-kordselt, laste suremus aga 20-kordselt.

Pärast Teist maailmasõda saavutas rahvuslik vabadusvõitlus ennenägematu ulatuse, võttes reas asumaades ja sõltuvates riikides imperialismivastase relvastatud võitluse kuju. Imperialismi koloniaalsüsteem laguneb. Selle kujukaks näiteks on Aasia maad. Kaob minevikku vana Aasia, kellele langes osaks sünge rõhumine ja rahvaste orjastamine võõramaiste jõudude poolt. Idamaa rahvaste taassündimise suur protsess, nende progressiivne edasiliikumine rahvusliku vabaduse ja sõltumatuse teel, on tänapäeva üks tähtsamaid jooni. Koloniaaltagala revolutsioneerimine õõnestab imperialismi alustugesid ja teravdab revolutsioonilist kriisi kapitalistlikes maades.

Kapitalismi üldkriisi süvenemist iseloomustab vastuolude äärmine teravnemine imperialistlike riikide vahel. Teisest maailmasõjast väljusid kapitalistlikud riigid neile mitteühesuguste tulemustega. Peamiste kapitalistlike riikide ring muutus kitsamaks. Sõjas puruks löödud Saksamaa, Jaapani ja Itaalia majandus osutus tugevasti õõnestatuks. Suurt kahju kannatas Prantsusmaa ja rida teisi maid. Tublisti nõrgenenuna väljus Teisest maailmasõjast Inglismaa. Ameerika Ühendriigid aga rikkastusid sõjas, Ameerika kapitali erikaal ahenenud, nõrgenenud ja kõikumema löönud kapitalistlikus süsteemis on märksa tõusnud. Pärast Teist maailmasõda kujunes kapitalistlikus maailmas Ameerika Ühendriikide näol uus reaktsiooni- ja agressioonikeskus. Ameerika imperialism esineb peamise rahvusvahelise ekspluateerijana ja rahvaste orjastajana. Ameerika Ühendriikide imperialistide agressiivne poliitika on suunatud maailma põhjalikule ümberjaotamisele Ameerika Ühendriikide kasuks.

Ameerika imperialism haaras enda kätte tunduva osa kapitalistlikust maailmaturust, rikkus ajalooliselt välja kujunenud majanduslikud sidemed kapitalistlike maade

vahel, asendades neid sidemeid nende maade ja Ameerika Ühendriikide vaheliste ühekülgsede sidemetega. Ameerika monopolid tungivad peamiste kapitalistlike riikide ja nende asumaade turgudele, haaravad naftaallikaid, kautšuki-, värviliste ja haruldaste metallide ning teisi tooraineallikaid, mis kuulusid varem teistele imperialistlikele maadele. Kõik see põhjustab vastuolude kasvu kapitalistlike riikide vahel, kusjuures peamine vastuolu on Ameerika ja Inglismaa vahel.

Esinedes uue maailmasõja peamise õhutajana ja juhtides agressiivset Põhja-Atlandi blokki, sunnib Ameerika röövellik imperialism kõigile tema sõltuvusse sattunud maadele peale majanduse militariseerimise poliitikat ja püüab teostada oma maailmavalitsemise kehtestamise avantüristlikku programmi.

Majanduse militariseerimise tulemusena peamistes kapitalistlikes maades väheneb pidevalt laiatarbekaupade tootmine ja tootmisaparaat on tsiviiltööstusharudes alakoormatud.

Kurikuulus Ameerika «abi», mida varem anti «Marshalli plaani» järgi, nüüd aga «julgeoleku vastastikuse kindlustamise seaduse» põhjal, on mõeldud selleks, et orjastada Ameerika Ühendriikide liitlasi, haarata nende turud, tooraineallikad ja mõjusfäärid. Tänapäeva imperialistlike agressorite blokki lõhestavad sügavad sisemised vastuolud. Kapitalismimaade majandusliku ja poliitilise arenemise ebaühtlus ning tasakaalu järsk rikkumine maailma kapitalistlikus süsteemis endas toovad kaasa kapitalistliku maailma lagunemise vaenulikeks leerideks ja sõja nende vahel.

Lääne-Saksamaa ja Jaapani sõjalise jõu taastamise poliitika, mida ajavad Ameerika Ühendriigid, põhjustab Prantsuse-Saksa, Inglise-Saksa ja Inglise-Jaapani vastuolude teravnemist.

Kõik need muudatused maailmamajanduses ja rahvusvahelises olukorras pärast Teist maailmasõda on kapitalismi üldkriisi edasise süvenemise avalduseks.

Teise maailmasõja tähtsamaks majanduslikuks tulemuseks, mis tingis kapitalismi üldkriisi edasise süvenemise, oli ühtse kõikehaarava maailmaturu lagunemine ja demokraatliku leeri maid hõlmava demokraatliku maailmaturu kujunemine. Kaasaegse kapitalismi olukorra põhiline omapära on selles, et erinevalt minevikust toimub ta arenemine praegu mitte laieneva, vaid aheneva kapitalistliku maa-

ilmaturu baasil. Ühtne kõikehaarav maailmaturg kujunes ajalooliselt seoses kapitalistliku kaubatootmise, väliskaubanduse ja rahvusvahelise tööjaotuse arenemisega. «Suurtööstus lõi maailmaturu, mida Ameerika avastamine oli ette valmistanud. Maailmaturg kutsus esile kaubanduse, laevanduse ja maismaaliiklemise määratu suure arenemise.»¹

Rahvusvahelise vahetuse ja ühendusepidamise vahendite arenemine muutsid arvukad siseturud ühtseks maailmaturuks, kus pörkasid kokku rea kapitalistlike maade nõudmised ja pakkumised. Ühtse maailmaturu kujunemisega vaba konkurentsi ajastul käis kaasas rahvuslike majanduste kitsaste piiride hävitamine, üha uute maade tõmbamine maailma kapitalistlikku kaubakäibesse. Maailmaturu ühtsus avaldus sel ajastul kaupade väljaveo ja sisseveo vabaduses ühelt maalt teise, ühtsetes maailmahindades, mis kujunesid väärtusseaduse alusel, olenevalt nõudmisest ja pakkumisest, ning ühtse kullaekvivalendi olemasolus.

Ühtse kõikehaarava maailmaturu kujunemine jõudis lõpule kapitalismi üleminekuga oma kõrgeimasse ning viimsesse staadiumi — imperialismi. Imperialismi ajastul on kapitalism muutunud elanikkonna määratu suure enamuse finantsorjuse ja koloniaalse rõhumise maailmasüsteemiks käputäie «eesrindlike» maade käes. Üksikud rahvuslikud majandused ja rahvuslikud territooriumid on monopolistliku kapitalismi tingimustes muutunud maailma kapitalistliku süsteemi ühtse ahela lülideks.

Maailmakaubanduse arenemine rahvaste majandusliku lähenemise protsessis toimub imperialismi tingimustes teravalt vastuolulistes vormides. Rahvaste majandusliku lähenemise protsess, mis on suunatud rahvusliku suletuse hävitamisele, ei arene imperialismi tingimustes võrdõiguslike rahvaste koostöö teel, vaid ühtede rahvaste alistamise teel teiste rahvaste poolt, vähemarenenud maade rõhumise ja ekspluateerimise teel enamarenenud maade poolt.

«Koloniaalrööv ja -anastamised, rahvuslik rõhumine ja ebavõrdsus, imperialistlik omavoli ja vägivald, koloniaalorjus ja rahvuslik õigusetus, lõppeks «tsiviliseeritud» rahvaste võitlus omavahel «mittetsiviliseeritud» rahvaste üle valitsemise pärast, — säärased on need vormid, mille raa-

¹ K. Marx ja F. Engels, Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1951, lk. 31.

mides on toimunud rahvaste majandusliku lähenemise protsess. Seepärast kasvas ühinemistendentsi kõrval tendents selle ühendamise vägivaldsete vormide hävitamiseks, võitlus rõhutatud asumaade ja sõltuvate rahvaste imperialistlikust rõhumisest vabastamiseks.»¹

Imperialismi ajastu vastuolud kajastusid maailmaturu seisukorras. Maailmakaubanduse kõrge kasvutempo tööstusliku kapitalismi ajastul asendus kasvutempo aeglustumisega XIX sajandi viimasel veerandil ja XX sajandi esimese kümne aasta jooksul ning äärmise ebastabiilsusega ja järsu langusega kapitalistliku süsteemi üldkriisi ajastul. Nii suurenes maailmakaubandus ajavahemikul 1839—1876 5,6-kordselt ja niisama pika ajavahemiku jooksul, 1876. aastast 1913. aastani, kõigest 3,4-kordselt. Maailmakaubanduse seisukorda 1913. aastast 1950. aastani iseloomustab tema arenemise ebastabiilsus, langus majanduskriiside ja maailmasõdade aastail ning tähtsusetu üldine kasv kogu selle perioodi jooksul — ainult 1,2-kordselt.

Kapitalistliku kõikehaarava maailmaturu aluste kõigutamise protsess tugevnes sedamööda, kuidas süvenes üldkriis, kuidas kasvas Nõukogude Liidu majanduslik võimsus.

Maailma kapitalistliku süsteemi üldkriis, mis algas Esimese maailmasõja perioodil, andis end tõsiselt tunda maailmaturu seisukorras, eriti aga pärast seda, kui oli võitnud Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Nõukogudemaa väljalangemine kapitalistlikust süsteemist tähendas seda, et sfäär, kus peamised kapitalistlikud riigid saavad rakendada oma jõude maailma ressursidele, tunduvalt kahanes. «Kaotada üks kuuendik maailmast, kaotada meie maa turud ja tooraineallikad,» märkis J. V. Stalin, «see tähendab kapitalistlikule Euroopale oma tööstuse kokkutõmbamist, selle põhjalikku kõigutamist.»²

Kuid sotsialistliku revolutsiooni võit ühel maal ei saanud loomulikult veel kaasa tuua uue maailmaturu loomist. Teise maailmasõja perioodil arenenud kapitalismi üldkriisi teise etapiga kaasnes rea Euroopa ja Aasia maade väljalangemine imperialismi võimu alt. Demokraatliku leeri maade vahel, kes moodustab praegu ühe neljandiku maakera territooriumist ja ühe kolmandiku maakera elanikkon-

¹ J. V. Stalin, Teosed, 5. kd., Tallinn, 1948, lk. 176.

² J. V. Stalin, Teosed, 7. kd., Tallinn, 1949, lk. 276—277.

nast, on sisse seatud tihe majanduslik koostöö, mille aluseks on uut elu ehitavate rahvaste ühised huvid, soov aidata üksteist ja saavutada üldine tõus. Teise maailmasõja kõige tähtsamaks majanduslikuks tulemuseks oli see, et ühtne kõikehaarav turg lagunes ning tekkis uus, demokraatlik turg, mis seisab kapitalistlike riikide maailmaturu vastas. Niisiis kujunes paralleelselt kapitalistlikule maailmaturule demokraatliku leeri maailmaturg, millisesse leeri kuuluvad NSV Liit, Hiina Rahvavabariik, Poola, Rumeenia, Tšehhoslovakkia, Ungari, Bulgaaria, Albaania, Saksa Demokraatlik Vabariik, Korea Rahvademokraatlik Vabariik, Mongoolia Rahvavabariik. Uus, demokraatlik turg, mis põhineb majanduse plaanilisel kooskõlastamisel, sõbralikul koostööl, vastastikusel toetusel ja abil ning kõigepealt siiral soovil aidata üksteist, kindlustab nende maade üldist majanduslikku tõusu.

Püüdes demokraatliku leeri maid majanduslikult lämmatada, organiseerisid imperialistlikud riigid, eelkõige Ameerika Ühendriigid, alates 1946. aastast NSV Liidu ja rahvademokraatia maade majanduslikku blokaadi, piirasid kapitalistlike maade kaubandust demokraatlike maadega või viisid selle nullini.

Majanduslik blokaad ja kaubanduslik diskrimineerimine võtsid kõige teravama kaju pärast seda, kui imperialistid päästsid valla sõja Koreas. Ameerika Ühendriikide surve keelati 1951. aastal 300 kaubaartikli väljavedu Prantsusmaalt Ida-Euroopa maadesse ja Hiinasse. Kaupade väljaveo piiramine demokraatlikesse maadesse kehtestati ka Belgias, Itaalias, Rootsis, Šveitsis ja teistes maades, kes on allutatud Ameerika diktaadile. Inglismaal, nagu ka teisteski Euroopa kapitalistlikes riikides, võeti vastu seadus, mille järgi keelatakse 250 kaubaartikli väljavedu NSV Liitu, Hiinasse ja Euroopa rahvademokraatia maadesse. 1951. aasta mais-juunis võeti Ameerika Ühendriikides vastu seadus tollide tõstmisest nende kaupade suhtes, mis saavad NSV Liidust ja rahvademokraatia maadest.

Kolm aastat tagasi tühistas Ameerika valitsus ühepoolset Nõukogude-Ameerika kaubandusliku kokkuleppe, samuti ka kaubanduslikud kokkulepped teiste demokraatlike maadega. 1951. aasta septembris võttis Ameerika kongress vastu seaduse, mis keelab «abi» andmist «Marshalli plaani» järgi neile maadele, kes müüvad niinimetatud strateegilisi kaupu NSV Liidule. Nimekirja võeti mitu tuhat

kaubanimetust, millistel kaupadel ei ole midagi ühist strateegiliste kaupadega. Säärane poliitika põhjustas kapitalistlike maade kaubakäibe järsku kahanemist rahvademokraatia maadega.

Kuid kapitalistlikel riikidel ei läinud korda demokraatliku leeri maid majanduslikult lüüa. Need Ameerika Ühendriikide keeluabinõud NSV Liidu, Hiina ja Euroopa rahvademokraatia maade suhtes sugugi ei peatanud majanduslikku tõusu neis riikides, vaid aitasid kaasa teise maailmaturu kujunemisele ja demokraatliku leeri maade vaheliste majanduslike sidemete tunduvalt kindlustamisele.

Hoolimata majandusliku blokaadi organiseerijate püüetest soodustas see blokaad vaid nende maade vaheliste majanduslike sidemete tugevdamist ja uue maailmaturu kindlustamist.

Demokraatliku maailmaturu kujunemisel on määratu suur ajalooline tähtsus. See põhjustab maailma kapitalistliku süsteemi üldkriisi edasist süvenemist.

KAPITALISMI ÜLDKRIISI SÜVENEMINE SEoses ÜHTSE MAAILMATURU LAGUNEMISEGA

Turgude probleem omandas eriti suure tähtsuse juba kapitalismi üldkriisi esimesel etapil, mil turg enam ei laienenud. Ühelt poolt NSV Liidu väljalangemine maailma kapitalistlikust süsteemist ja seoses sellega toimunud maailmaturu ahenemine, teiselt poolt aga proletariaadi pauperiseerimise intensiivsem protsess ja töötava talurahva laostumine kapitalistlikes maades põhjustasid seda, et vastuolud kapitalistliku tootmise laiendamise võimaluste ja turu kitsaste piiride vahel järsult teravnesid.

Vastuolu tootmisvõimaluste kasvu ja turu suhtelise stabiilsuse vahel muutis juba kapitalismi üldkriisi esimesel etapil turgude probleemi kaasaegse kapitalismi põhiprobleemiks.

Juba 1927. aastal märkis J. V. Stalin oma aruandekõnes partei XV kongressile, et müügiturgude probleemi teravnemine üldse, välisturgude probleemi teravnemine eriti, kapitali väljaveo turgude probleemi teravnemine iseäranis selgitab seda põhilist fakti, et tehaste ja vabrikute alakoormatus muutub tavaliseks nähtuseks, et praeguste mõjusfääride raamid jäävad kapitalismile kitsaks.

Sotsialistliku leeri maade uue maailmaturu tekkimine aga tegi lõpu kapitalistliku turu suhtelisele stabiilsusele, mis oli olemas enne Teist maailmasõda.

Uhtse maailmaturu lagunemise tagajärjel toimub selle sfääri, kus peamised kapitalistlikud riigid (Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa) saavad rakendada oma jõude maailma ressurssidele, järsk kahanemine. Asjaolu, et imperialistid kaotasid sellised turud, nagu NSV Liit, Hiina ja teiste demokraatliku leeri maade turud, põhjustas seda, et maailma müügituru tingimused peamiste kapitalistlike maade jaoks on halvenenud ja halvenevad edaspidigi, ettevõtete alakoormatus aga suureneb.

Kapitalistliku maailmaturu kahanemine on tingitud sellest, et imperialismi territoriaalne valitsemis sfäär on kahanenud, et imperialistidel ei ole võimalik seoses rahvusliku vabadusvõitluse kasvuga kasutada rea oma koloniaalvalduste ressursse, ja sellest, et laialdaste rahvahulkade relatiivne ja absoluutne vaesumine kapitalistlikes maades tohult kasvab.

Selle sfääri, kus peamised kapitalistlikud maad saavad rakendada oma jõude, järsk kahanemine pärast Teist maailmasõda avaldus kapitalistliku maailma territooriumi ja elanikkonna üldises vähenemises, tähtsate kapitali rakendamise sfääride, määratu suurte müügiturgude ja toorainellikate kaotamises.

Selle tagajärjel, et kapitalismi süsteemist langesid välja rahvademokraatia maad, vähenesid kapitali võimu all olevate maade territooriumid $\frac{5}{6}$ -lt kuni $\frac{3}{4}$ -ni kogu maakera territooriumist, elanikkonna arv aga vähenes 92 protsendilt $\frac{2}{3}$ -ni maailma elanikkonna arvust. Sotsialistliku leeri maade territooriumid suurenesid vastavalt $\frac{1}{6}$ -lt $\frac{1}{4}$ -ni, elanikkonna arv aga suurenes 200-lt miljonilt inimeselt 800 miljoni inimeseni ehk $\frac{1}{13}$ -lt $\frac{1}{3}$ -ni kogu maakera elanikkonna arvust.

Kapitalistliku maailmaturu kitsenemise tähtsaks teguriks on kaupade turustamise tingimuste tunduv halvenemine kapitalistlike maade siseturul. Üheks põhjuseks, et kapitalistliku turu maht vähenes, oli proletariaadi absoluutse vaesumise, töötava talurahva laostumise protsessi intensiivistumine ja tööpuuduse kasv kapitalistlikes maades. Töölisklassi halastamatu ekspluateerimine ja talurahva laostumine viivad ostuvõime järsule vähenemisele ja rahvatarbimise järjekindlale langusele kapitalismimaas.

des. Töölisklassi äärmiselt raske olukord süveneb veelgi alalise töötute armee kasvu tõttu. Töötute üldine arv Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal, Jaapanis, Itaalias, Belgias ja Lääne-Saksamaal moodustas 1952. aasta lõpul üle 32 miljoni inimese (kaasa arvatud täielikult ja osaliselt töötud). Seoses hindade määratu suure kasvuga tõusis elukallidus kõigis kapitalistlikes maades mitmekordselt. Elustandardi indeks tõusis 1948. aastaga võrreldes Argentiinas 198 protsenti, Austrias — 99 protsenti, Brasiilias — 64 protsenti, Soomes — 57 protsenti, Prantsusmaal — 45 protsenti, Norras — 35 protsenti, Inglismaal — 31 protsenti, Taanis — 23 protsenti, Itaalias — 17 protsenti, Ameerika Ühendriikides — 11 protsenti.

Rööbiti toiduainete, riietuse ning jalanõude jaehindade kasvuga toimub viimasel ajal peaaegu kõigis kapitalistliku maailma maades liha, nisu, maisi, puuvilla, villa ning teiste põllumajandusliku tooraine ja toiduainete hulgihindade langemine. Ameerika Ühendriikides olid 1952. aasta detsembris põllumajandussaaduste hulgihinnad keskmiselt 10 protsendi võrra madalamad kui 1951. aasta detsembris. Põllumajandusliku tooraine hulgihindade järsk langemine õõnestab talurahvast elanikkonna ostuvõimet. Suurel määral tugevnes talurahvast elanikkonna laostumise protsess nii kapitalistlikult arenenud riikides kui ka asumaades ja sõltuvates riikides. Ainuüksi 10 aasta jooksul (1940. aastast 1950. aastani) aeti Ameerika Ühendriikides peaaegu 7 miljonit inimest oma põllulapilt minema. Ameerika Ühendriikide Põllutöoministeeriumi andmete järgi vähenes 10 aasta jooksul farmide üldine arv riigis 714 637 farmi ehk 12 protsendi võrra. Farmerite laostumise ja nende põgenemise põhjuseks külast on tulude langus ja põllumajandusliku tootmise kulude kasv, mis on seoses tööstustoodete hindade tõusuga.

Töötajate ekspluateerimise kasv, hindade määratu suur tõus, kusjuures palka külmutatakse, talurahva laostumine ja maksude ennenägematu kasv, mida on esile kutsunud majanduse militariseerimine, vähendavad elanikkonna ostuvõimet miinimumini.

Siseturu kahanemine sunnib imperialiste veelgi teravamalt võitlema välisturgude, uute kapitali rakendamise sfääride ja juba ärajaotatud maailma uue ümberjaotamise pärast.

Teravn - 057

Maksimaalsete kasumite saamine on imperialismi ajastul muutunud konkureerivatele monopolidele ja monopolistlikele gruppidele vajaduseks. Konkurentsivõitlus muutub imperialismi tingimustes ägedaks heitluseks konkurendi hävitamise eest, üksikute monopolide valitsemise eest siseriigis, asumaade üle valitsemise ja üksikute imperialistlike riikide maailmavalitsemise eest.

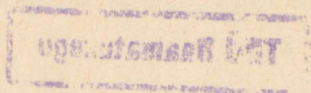
«Just vajadus saada maksimaalseid kasumeid,» märgib J. V. Stalin, «tõukab monopolistlikku kapitalismi niisugustele riskantsetele sammudele nagu asumaade ja teiste mahajäänud maade orjastamine ja süstemaatiline riisumine, rea sõltumatute maade muutmine sõltuvateks maa-deks, uute sõdade organiseerimine, millised on kaasaegse kapitalismi tuusadele parimaks «bisnessiks» maksimaalsete kasumite saamisel, lõpuks, katsed saavutada majanduslikku ülevõimu kogu maailmas.»¹

Taga ajades maksimaalseid kasumeid, püüavad Ameerika Ühendriigid oma inglise ja prantsuse konkurente nende mõjusfääridest välja tõrjuda, Inglismaad, Prantsusmaad ja teisi kapitalistlikke maid näljapajukile panna, allutada neid maid omaenda diktaadile. Ameerika imperialistide vallutuspoliitika suurendab kapitalistliku maailmaturu korratust ning õõnestab kapitalistlike maade majandust.

Ameerika Ühendriikide majandusliku ekspansiooni vahenditeks on ameerika kaupade intensiivne eksport, teistele maadele orjastavate krediitide ning laenude pealesundimine ja tooraineallikate vallutamine. Ameerika kuru kuulud «abi» on andnud ja annab praegugi tõsiseid hoope Lääne-Euroopa kapitalistlike maade majandusele.

Teatavasti määrisid ameerika imperialistid 1947. aastal neile maadele kaela niinimetatud «Marshalli plaani». Ameerika Ühendriikide valitsus kohustus ostma Ameerika monopolidelt iga aasta, alates 1948. aasta aprillist, kõrgete hindadega kaupu, selleks et saata neid Euroopa maa-desse. Ameerika valitsus tasus nende kaupade eest riigieelarveliste assigneeringute arvel. See oli Ameerika Ühendriikide monopolistidele äärmiselt kasulik tehing, mis andis neile võimaluse turustada suurt hulka vedelema jäänud kaupu, samuti ka liigset toorainet.

¹ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1953, lk. 83—84.

Ameerika imperialistide katse õõnestada «Marshalli plaani» abil NSV Liidu majandust ja lähendada rahvademokraatia maid varises kokku. Mis puutub aga Lääne-Euroopa maade majandusse, siis «Marshalli plaan» ei taastanud ega stabiliseerinud seda, vaid vastupidi, desorganiseeris nende maade majandust.

«Marshalli plaani» elluviimine Lääne-Euroopa maades põhjustas nende maade tööstuse ja põllumajanduse langust. Maršaliseeritud maade üleujutamine Ameerika Ühendriikide kaupadega ja keeld mitte kaubelda Ida-Euroopa riikidega kutsusid esile nende maade väliskaubanduse järsu kahanemise.

Niinimetatud «kahepoolsed» kokkulepped kindlustasid Ameerika monopolidele kontrolli maršaliseeritud maade majanduse üle, tõid endaga kaasa nende maade poliitilise suveräänsuse kitsendamise, muutsid need maad Ameerika Ühendriikide sõjalis-strateegilisteks ripatsiteks. 1949. aastal läbi viidud Lääne-Euroopa valuuta devalvatsioon võimaldas Ameerika monopolidel odava hinnaga üles osta terveid Lääne-Euroopa tööstusharusid ning soodustas maršaliseeritud maade tooraineressursside haaramist ja nende riikide asumaadest strateegiliste materjalide välja-pumpamist. Ameerika imperialistid kasutasid «Marshalli plaani» järgi antavaid hankeid, samuti ka laene ja krediiti selleks, et forsseerida nende maade militariseerimist ja lülitada neid Põhja-Atlandi sõjalisel liitu.

Lääne-Euroopa majanduse allutamine Ameerika imperialismile põhjustas maršaliseeritud maades riigifinantside, raharingluse ja krediidi desorganiseerimist.

1952. aastal lõppes «Marshalli plaani» toime. Sellest ajast peale antakse Ameerika «abi» avalikult sõjalisteks eesmärkideks niinimetatud «julgeoleku vastastikuse kindlustamise» seaduse järgi. «Ameerika imperialism on endalt lõplikult heitnud kapitalistlike maade majanduse «taastaja» maski. Ameerika «abi» antakse nüüd ainult relvastumiseks, uue sõja ettevalmistamiseks. Relvastumise võidujooks, mida Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia, Lääne-Saksamaa, Belgia, Norra ja teiste kapitalistlike maade valitsejad Ameerika monopolide diktaadi järgi teostavad, laostab nende maade majandust ja tõukab neid katastroofi poole.»¹

¹ G. Malenkov, Aruandekõne UK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile, Tallinn, 1953, lk. 15.

Ameerika Ühendriikide niinimetatud assigneeringud väliseesmärkideks katavad kõigest ühe viiendiku neist kolektuslikest sõjalistest kulutustest, mis lasuvad Lääne-Euroopa maadel sõjalisest liidust Ameerikaga tulenevate kohustuste põhjal. Lääne-Euroopa väliskaubandusel on moonutatud, ühekülgne iseloom. Ameerika Ühendriikide eksport maršaliseeritud maadesse ületab 4-kordselt Ameerika Ühendriikide impordi nendest maadest. On selge, et säärast «kaubandust» sallivad Euroopa kapitalistlikud maad ainult majandusliku ja poliitilise sundimise alusel.

Militariseerimispoliitika viib selleni, et riigieelarve paisub määratu suureks, muutudes isegi rahuajal sõjaeelarveks. Ameerika Ühendriikide sõjalisel kulutused moodustavad praegu ametlike andmete järgi 73 protsenti 14 protsenti asemel 1937/1938. eelarveaastal, sõjalisel kulutused Inglismaal 42 protsenti kogu eelarvest 17 protsenti asemel sõjaeelisel perioodil, Prantsusmaal — 33 protsenti kogu eelarvest. Põhja-Atlandi blokki kuuluva 14 riigi sõjalisel kulutused moodustasid 1952/1953. finantsaastal 63 miljardit dollarit 18 miljardi dollari asemel 1950. aastal. Ameerika Ühendriikides eraldatakse 1954. aastal sõjalisteks kulutusteks, vastavalt senati assigneerimiskomisjoni poolt heaks kiidetud seaduseelnõule, 34,5 miljardit dollarit.

Majanduse militariseerimise poliitika on seotud riigieelarve kroonilise defitsiidiga, sise- ja välislaenude tegemisega, maksude määratu suure kasvuga. Kõigis peamistes kapitalistlikes maades ületavad riigivõlad mitmekordselt eelarvete mahu: Ameerika Ühendriikides ületavad riigivõlad eelarve 4-kordselt, Inglismaal — 7-kordselt, Prantsusmaal — 2-kordselt. Relvastumise võidujooks ja majanduse militariseerimine annavad monopolistlikule kapitalile, kes on endale allutanud riigiaparaadi, määratu suuri võimalusi monopolide heaks riigikassast ressurside väljapumpamiseks. Neid võimalusi kasutavad nad maksukoorma suurendamise teel. Maksud, mida võetakse elanikkonnalt Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias, moodustavad koos kaudsete maksudega kolmandiku kuni poole nende maade töötajate keskmisest palgast. Ameerika Ühendriikides kasvasid elanikkonnalt võetavad otsesed maksud 1952/1953. eelarveaastal 1937/1938. eelarveaastaga võrreldes rohkem kui 12 kordselt. Lääne-Euroopa maades, kus maksukoorem oli äärmiselt suur ka

enne Teist maailmasõda, suurenesid maksud vastavalt — Inglismaal 2-kordselt, Prantsusmaal 2,6-kordselt, Itaalias 1,5-kordselt.

Niisugustes tingimustes muutub kapitalistlike riikide eelarve vahendiks, mille abil monopolid röövivad rahvast, maksimaalsete kasumite saamise lisaallikaks.

Ameerika imperialistid püüavad oma ekspordi mahtu suureks paisutada sõjatellimuste arvel. 1952. aastal moodustasid sõjatellimused rohkem kui veerandi Ameerika Ühendriikide ekspordi kogu mahust. Kuid kapitalistlike maade majandust ei suuda päästa Ameerika Ühendriikide surve imperialistlikus leeris toimuv relvastumise meeletu võidujooks; see põhjustab tsiviiltööstuse vähenemist, suurendab veelgi kapitalistliku majandussüsteemi raskusi ja vastuolusid. Militarismi märatsemine tähendab elanikkonna tarbimise vähenemist ning majandusliku kriisi kiiret saabumist neis maades. Riigi majanduse üleviimine sõjamajanduse rööbastele tähendab tema ühekülgset arenemist, sõjatööstuse hiiglaslikku arendamist.

Nii kasvas sõjaline tootmine Ameerika Ühendriikides 1952. aastal 1951. aastaga võrreldes enam kui 2 kordselt ja 1950. aastaga võrreldes — 4-kordselt. Sõjaline tootmine Inglismaal kasvas 1952. aastal 1950. aasta keskpaiku valitsemisega võrreldes 3-kordselt. Tunduvalt suurenes sõjaline tootmine Kanadas, Itaalias, Prantsusmaal ja teistes kapitalistlikes maades. Sõjalise tootmise kasv viis selleni, et tarbekaupade tootmine kapitalistlikes maades süstemaatiliselt väheneb.

Relvastumise võidujooks ja majanduse militariseerimine võivad ainult osaliselt ja lühikeseks ajaks pehmedada mõningaid kapitalistlike maade majanduslikke raskusi. Kuid säärased vahendid ei suuda ära hoida ettevõtete alakoormatuse kroonilist kasvu, mis on kapitalistliku turu ahenemise paratamatuks tulemuseks.

Tsiviiltööstuse vähenemine, Lääne-Euroopa maade üleujutamine ameerika kaupadega, mis toimub dumpinghindadega, kutsub esile nende maade tootmisaparaadi määratu suure alakoormatuse. Inglismaa puuvillatööstuses oli 1952. aastal tegevuseta 40 protsenti tootmisvõimsusest. Itaalia suka-, naha- ja klaasitööstuses ei kasutatud tootmisvõimsusi 45—50 protsendi ulatuses, õli- ja konservitööstuses — 70 protsendi ulatuses.

Tekstiilitööstuse vajadusteks töötava masinaehituse koor-

matus vähenes Prantsusmaal 1952. aastal 1951. aastaga võrreldes 30 protsendi võrra. Itaalia masinaehituse üldise koormatuse juures, mis moodustab mitte üle 55 protsendi, olid raudteeseadmeid väljalaskvad ettevõtted koormatud kõigest 15 protsendi, autobusse ja veoautosid tootvad ettevõtted — 33, traktoreid tootvad ettevõtted — 57, laevu ehitavad ettevõtted — 33 ja põllutöömasinaid tootvad ettevõtted — 65 protsendi ulatuses. Ameerika Ühendriikides endas oli tekstiilitööstuse ja rea teiste kergetööstusharude tootmisaparaat koormatud vähem kui 50 protsendi ulatuses.

Ameerika Ühendriikide majandus sammub vastu ületootmiskriisile. Isegi Ameerika Ühendriikide ajakirjandus mainib üha sagedamini majandusliku aktiivsuse «languse» perioodi saabumist tööstuses, põllumajanduses ja kaubakäibes. Kaupade tagavara Ameerika Ühendriikide kaubandusvõrgus, ettevõtete ladudes ja riigiladudes hinnatakse 100 miljardile dollarile, mis ületab ligikaudu 2 kordselt normaalseks taastootmiseks vajaliku tagavara. Kaupade ületootmine on juba põhjustanud aktsiate kursi langust, tooraine ja valmistoodangu hulgihindade langust ning tootmise vähendamist.

Ameerika majanduse astumine kriisinähtuste ajajärku on võidujooksu otseseks tulemuseks sõjalises tootmises, mida finantseeritakse Ameerika rahva laialdaste hulkade röövimise arvel. Ameerika Ühendriikide elanikkonna ostuvõime vähenemine kutsus esile siseturu kahanemise, välispoliitika reaktsiooniline kurss aga vähendas järsult kaupade väljaveo võimalusi demokraatliku leeri maade turgudele.

Ameerika Ühendriikide survele teostavad kapitalistlikud maad demokraatliku leeri maade majanduslikku blokaadi, mis tunduvalt vähendab kapitalistlike maade väliskaubandust, süvendades kapitalistliku maailmaturu niigi rasket olukorda. Ameerika Ühendriikide kaubakäive demokraatliku leeri maadega vähenes 1951. aastal 1937. aastaga võrreldes 10-kordselt, Inglismaa kaubakäive nende maadega 6-kordselt, Prantsusmaa kaubakäive rohkem kui 4 kordselt. Seega andsid imperialistid tõsise hoobi omaenda ekspordile. Kaubandusel NSV Liiduga ja Ida-Euroopa maadega on Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa jaoks olnud alati suur tähtsus. Nii vedasid Ameerika Ühendriigid 1935. aastal NSV Liitu, Poolasse ja Hiinasse välja 4,5 protsenti, Inglismaa aga 3,5 protsenti kõi-

gist eksporditavaist kaupadest. NSV Liidu, Poola ja Hiina osa Ameerika Ühendriikide impordis moodustas selsamal aastal 5,2 protsenti, Inglismaa impordis aga 5 protsenti.

Inglismaa saatis 1938. aastal NSV Liitu 39 protsenti kogu tööpinkide ekspordist, 1947. aastal aga 31 protsenti kogu aurukatelde ja katlaseadeldiste tootmisest. Nõukogude Liit oli Ameerika statistika andmete järgi 1931. aastal Ameerika seadmete ekspordis esikohal. 1938. aastal läks NSV Liitu 35 protsenti kogu Ameerika metallitöötlemismasinat ekspordist ja 38 protsenti kogu tööpinkide ekspordist. 1946. aastal veeti NSV Liitu kuni 25 protsenti kogu Ameerika metallitöötlemismasinat ekspordist.

Samal ajal olid Nõukogude Liit ja Ida-Euroopa maad tähtsamateks põllumajandusliku tooraine, söötade, metsamaterjalide, söe jne. hankijateks maailmaturul. Enne Teist maailmasõda rahuldasiid Lääne-Euroopa maad oma impordi vajadusi metsamaterjalide alal 35—60 protsenti, nisu ja munade alal 20, söödateravilja alal 18, suhkrul alal 10 ja tubaka alal 7 protsenti ulatuses sisseveo teel Ida-Euroopast.

Demokraatlike maadega kauplemise keeld annab end eriti tugevasti tunda Jaapanile, kellel olid alati laialdased kaubanduslikud sidemed Hiinaga. Jaapan sai Hiinalt (kaasa arvatud Mandžuuria) enne Teist maailmasõda 60—65 protsenti kogu imporditavast söest, 30—40 protsenti imporditavast rauamaagist, 60 protsenti soolast, 100 protsenti imporditavaist sojaubadest ja õlikookidest. Nüüd maksavad jaapanlased määratu suuri summasid selle soola, söe ja rauamaagi eest, mida nad Ameerika Ühendriikidest impordivad. Peamised kapitalistlikud maad tunnevad omal nahal väga teravalt niisuguste turgude kaotamist, nagu seda on NSV Liit, Hiina ja Euroopa rahvademokraatia maad. Kui kõrvutada tööstusliku tootmise mahu indeksi dünaamikat ja ekspordi 1929. aastast alates, siis on näha, et kapitalistliku maailma maade eksport jäi tööstuslikust tootmisest 1950. aastal maha 23 protsenti, 1951. aastal aga 28 protsenti võrra. Kapitalistlike maade ekspordi füüsiline maht, ümberarvestatult ühe elaniku kohta, hoolimata sellest et kauplemine relvadega tunduvalt kasvas, oli 1951. aastal 7 protsenti võrra 1929. aasta tasemest madalam.

Euroopa kapitalistlike maade eksport langes 1951. aas-

tal füüsilise mahu poolest 1938. aastaga võrreldes 7 protsendi, puuvillane lõng 9 protsendi võrra. Kapitalistlike maade import langes 1951. aastal vilja alal 35 protsendi, liha alal 35, või alal 31, villa alal 34, puuvilla alal 11 protsendi võrra jne.

Kogu kapitalistlike maade majanduslik arenemiskäik tõendab J. V. Stalini teesi selle kohta, et ühtse kõikeharrava maailmaturu lagunemise tulemusena sfäär, kus peamised kapitalistlikud riigid (Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa) saavad rakendada oma jõude maailma ressurssidele, ei laiene, vaid kahaneb, et maailma müügituru tingimused nende maade jaoks halvenevad ja et nende maade ettevõtete alakoormatus suureneb. Selles õieti seisabki maailma kapitalistliku süsteemi üldkriisi süvenemine seoses ühtse maailmaturu lagunemisega.

Peamiste kapitalistlike maade ekspordivõimaluste järsu kahanemise tõttu on muutunud veelgi teravamaks monopolide konkurentsivõitlus maksimaalse kasumi saamise pärast, uute turgude vallutamise ja haaramise pärast, mahajäänud maade rahvaste röövimise pärast.

Esimestel aastatel pärast Teist maailmasõda toimus konkurentsivõitlus mõjusfääride ja müügiturgude pärast peaaegu eranditult Inglise ja Ameerika monopolide vahel. Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel käib äge võitlus kapitali rakendamise sfääride pärast. Taotlede oma finantsvõimu kehtestamist, arendavad ameerika imperialistid hoogsalt pealetungi Inglise naelsterlingile, püüavad sterlingitsooni õonestada ja likvideerida.

Ameerika monopolid, kasutades oma konkurentide nõrgenemist ja määrdes neile kaela niinimetatud abi «Marshalli plaani» järgi, haarasid enda kätte suurema osa kapitalistlikust maailmaturust. Kui Teise maailmasõja künnisel Ameerika Ühendriikide erikaal kapitalistlike maade ekspordis moodustas 14,2 protsenti, siis suurenes see 1951. aastal kuni 19,4 protsendini. Inglismaa erikaal kapitalistlikus maailmaekspordis, moodustades 1938. aastal 13,1 protsenti, langes samaks ajaks 9,4 protsendini.

Pärast seda, kui 1947. aastal ilmusid maailmaturule teised kapitalismimaad — Prantsusmaa, seejärel Lääne-Saksamaa, Itaalia ja Jaapan, moodustas Ameerika Ühendriikide erikaal maailmaekspordis 1952. aastal 20,5 protsenti, vähenedes ühelt kolmandikult ühe viiendikuni kapitalistlike maade üldisest ekspordist.

Kui Lääne-Saksamaa, Jaapani ja Itaalia osa moodustas 1947. aastal kõigest 2,5 protsenti kogu ekspordist, siis 1951. aastal tõusis kolme võidetud maa erikaal kapitalistlike maade üldises ekspordis 8,6 protsendini ning suureneb veelgi. Kaubanduses Türgiga oli Lääne-Saksamaa juba 1951. aastal saavutanud esikoha, tema erikaal Türgi impordis moodustas 1952. aastal 25 protsenti, kusjuures Inglismaa erikaal moodustas 18 ja Ameerika Ühendriikide erikaal 8 protsenti. Lääne-Saksamaa eksport sterlingitsooni maadesse kasyab kiiresti. Nii suurenes Lääne-Saksamaa eksport Egiptusesse 1952. aasta 9 kuu jooksul 1951. aasta sellesama perioodiga võrreldes 59 protsendi võrra, Inglise eksport aga langes sama ajavahemiku vältel 15,6 protsendi võrra. Kasvab Lääne-Saksamaa ekspordi maht Ladina-Ameerikasse. Lääne-Saksamaa on juba ette jõudnud Prantsusmaast ning on Ladina-Ameerika turul Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa järel kolmandal kohal. Lääne-Saksamaa eksport Lääne-Euroopa maadesse ületab juba praegu Inglise ekspordi.

Traditsioonilistele Inglise turgudele — Indiasse ja Pakistani — on ilmunud Jaapan. Ainult 1951/1952. aastal kasvas Jaapani eksport Indiasse 2,4-kordselt. Jaapan tõrjus välja Inglismaa esikohalt Pakistanisse sisseveetavate tekstiiltoodete alal ja teeb katseid asuda juhtivale kohale masinseadmete saatmises. Juba 1950. aastal jõudis Jaapan Inglismaast ette puuvillase riide väljaveo alal, 1951. aastal aga oli ta riideeksport koguni 20 protsendi võrra kõrgem Inglise omast. Aasia maade turud ujutatakse üle Jaapani tekstiiltoodetega, mis on valmistatud Ameerika puuvillast.

Eriti terav võitlus areneb peamiste kapitalistlike maade vahel strateegiliste toorainete pärast. Inglise imperialistide huvidele andis tugeva hoobi Iraani nafta natsionaliseerimine, mille Mosaddõki valitsus rahvahulkade survele 1951. aastal läbi viis. See teravdas veelgi võitlust Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide vahel naftaallikate pärast teistes Lähis-Ida rajoonides (Iraan, Saudi-Araabia, Pakistan). Ameerika monopolid püüavad kõigi vahenditega Iraani naftat enda kätte saada.

Nagu Pariisi ajaleht «Monde» juba 1949. aasta jaanuaris teatas, müüvad naftakompaniid Lähis-Ida naftat 15—16 dollarit tonn, kuna naftatootmise omahind, kaasa arvatud ka kontsessioonimaksud, ei tule Lähis-Ida rajooni-

des üle 2,55 dollari tonn. Nii näiteks saavad Saudi-Araabias tegutsevad Ameerika monopolid igalt toodetud naftatonnilt rohkem kui 13 dollarit kasumit, mis on nafta omahinnast 7 korda suurem. Samasuguseid kasumeid saavad nad ka teistes Kesk-Ida maades, mille rahvad virelevad viletsuses.

Naftahinnad määrab rahvusvaheline naftakartell, kuhu kuuluvad viis Ameerika naftakompaniid («Standard Oil Company of New Jersey», «Standard Oil Company of California», «Texas' Oil Company», «Socony Vacuum Oil Company», «Half Oil Corporation») ja kaks Inglise naftakompaniid (Inglise-Iraani naftakompanii ja «Royal Dutch Shell»). See kartell kontrollis (enne Iraani nafta natsionaliseerimist) 99 protsenti naftast, mida toodeti Lähis-Idas, ja 88 protsenti naftast, mida toodeti kogu kapitalistlikus maailmas, välja arvatud Ameerika Ühendriigid.

Sellise kartelli eksisteerimine ei tähenda võitluse lõppemist kartelli kuuluvate monopolide vahel. Vastupidi, Inglise ja Ameerika partnerite vaheline võitlus võtab üha teravama kuju. Ameerika monopolid püüavad kõigest väest välja tõrjuda Inglise naftamonopole Lähis-Ida rajoonidest. Inglise-Iraani naftakompanii ettevõtete natsionaliseerimist kasutasid Ameerika naftakompaniid selleks, et haarata oma inglastest partneritelt rahvusvahelises naftakartellis tunduv osa müügiturgudest enda kätte. Ameerika miljonärid, kelle osa kogu Lähis- ja Kesk-Ida maade naftatootmises ei ületanud 1939. aastal 17 protsenti, tõstsid 1952. aastal oma osa 59 protsendini. Enne sõda valdas Inglismaa 76 protsenti kogu Lähis- ja Kesk-Idas toodetavast naftast, nüüd on ta osa langenud 33 protsendini. Inglise ja Ameerika vaheline võitlus nafta pärast areneb ka teistes rajoonides. Ameerika Ühendriikide monopolid püüavad enda valdusse saada Indoneesia naftatööstust, mis annab enam kui 80 protsenti kogu naftatootmisest Kaug-Idas. Nad kontrollivad kuni 43 protsenti kogu Indoneesias toodetavast naftast. Ameerika Ühendriikide monopolid on haaranud umbes 60 protsenti naftatootmisest Kanadas, vallutasid tunduva osa naftaturust Austraalias, tungivad Indiasse ja Pakistani.

1939. aastal kontrollisid Ameerika firmad 37 protsenti naftatootmisest kogu kapitalistlikus maailmas (välja arvatud Ameerika Ühendriikide territoorium), Inglise firmad aga 49 protsenti. 1952. aastal moodustas Ameerika firmade

osa naftatootmises juba 59 protsenti, Inglise firmadel aga kõigest 30 protsenti.

Ameerika imperialistid esinevad tööstuslikult nõrkade maade kägistajatena. Vallutanud reas asumaades ja sõltuvates riikides strateegilised baasid, forsseerivad Ameerika Ühendriikide monopolid, toetudes Ameerika sõjalisele jõule, kapitali väljavedu nendesse maadesse. Ameerika Ühendriikide finantsoligarhia töötab välja asumaadesse ja sõltuvatesse riikidesse kapitali väljaveo ulatusliku programmi. Kolm neljandikku ehk 57 protsenti kogu strateegilise tooraine impordist saavad ameerika imperialistid nõrgalt arenenud maadelt. Nad püüavad kasutada nende maade suurt turgu kaupade väljaveoks, maksimaalsete kasumite saamiseks nende maade rahvaste orjastamise ja röövimise arvel. Üheks mahajäänud maade rahvaste röövimise vahendiks on mitteekvivalentne vahetus. Mitteekvivalentne vahetus seisab selles, et monopolid kunstlikult alandavad majanduslikult maha jäänud maadelt ostetavate toorainete ja toiduainete hindu, tõstavad ülealuselt aga nende maade elanikkonnale müüdavate tööstustoodete hindu. Nii said Ameerika Ühendriigid 1948. aastal vahetusena ühe meetri puuvillase riide eest Honduurasest 3,5 korda rohkem banaane kui 1939. aastal, inglased said ühe meetri puuvillase riide eest 1950. aastal Uus-Meremaalt 2,6 korda rohkem liha kui 1939. aastal.

Ameerika monopolistide kasumid kasvasid 6,5 miljardilt dollarilt 1939. aastal 44,6 miljardi dollarini 1953. aastal. Tulu Ameerika kapitalimahutustelt teistesse maadesse suurenes aastail 1945—1951 kolmekordselt.

Ameerika imperialistide ekspansioon, kes taotlevad maailmavalitsemist, põrkab kokku Inglise ja Prantsuse monopolide üha kasvava aktiivsusega. Inglise naftamonopolid «Royal Dutch Shell» ja Inglise-Iraani naftakompanii on alustanud suuri otsimistöid Indias, Pakistanis, Egiptuses, Keenias, Tanganjikas, Sitsiilia saarel jne., suurendavad naftatootmist Irakis. Inglise monopolid, kes tõrjuti Teise maailmasõja tagajärjel Ladina-Ameerika turgudel välja, püüavad taastada oma seisundit Ladina-Ameerika ja Põhja-Aafrika turgudel.

Erilist aktiivsust kapitali väljaveos ilmutavad ka Prantsuse monopolid. Ainuüksi 1951. aasta jooksul paigutasid nad kuni 70 miljardit franki mitte ainult oma asuma-

desse, vaid ka Ladina-Ameerika, Lõuna-Aafrika ja Lähis-Ida maadesse.

Oma aruandekõnes partei XIX kongressile ütles G. M. Malenkov: «Sedamööda, kuidas ameerika kapitalism «abi» sildi all, krediitide andmise teel tungib Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia majandusse, haarab enda kätte tooraineid ja turge Inglise ja Prantsuse asumaades, teravnevad vastuolud Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel, Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa vahel ning muutuvad tulevikus veelgi teravamaks. Inglismaa ning tema järel Prantsusmaa ja teised kapitalistlikud maad püüavad välja pääseda Ameerika Ühendriikide alluvusest, et kindlustada endale iseseisev olukord ja kõrged kasumid.»¹

Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide vaheline võitlus avaldub väga teravalt kaubanduslikus sõjas müügiturgude pärast. Ameerika imperialistid, kasutades Inglismaa sõltuvat olukorda, saavutasid seda, et Inglismaa kohustus pehmemdama, hiljem aga ka tühistama impeeriumi preferentiaatiivse süsteemi (s. t. abinõud, mis on suunatud ekspordi raskendamisele Briti impeeriumi maadesse). 1947. aastal toimunud Genfi konverentsil, kus arutati tariifide ja kaubanduslike küsimusi, oli Inglismaa sunnitud Ameerika Ühendriikide survele loobuma mõnest soodustusest või vähendama nende tariife. Samal ajal teostavad ameerika imperialistid kõrgete tollibarjääride poliitikat, rakendavad dumpingut, võtavad tarvitusele ekspordisubsiidiume ja -preemiaid, mis soodustavad ameerika kaupade väljavedu.

Üks paljudest näidetest selle kohta, kuivõrd on teravnenud Inglise ja Ameerika vahelised vastuolud kaubanduse alal, on vastuolud Jaapani võtmise küsimuses «Üldisest kokkuleppest tollitariifide ja kaubanduse kohta» osavõtivate maade hulka (kokkuleppele kirjutasiid alla 34 riiki). Kartes, et jaapani kaubad võivad inglise kaupu Kagu-Aasia ja Briti impeeriumi maade turgudel välja tõrjuda, astus Inglismaa otsustavalt välja selle vastu, et Jaapan võetaks kokkuleppest osavõtivate maade hulka. Ameerika Ühendriigid seevastu on äärmiselt huvitatud Jaapani tekstiiltoodete ekspordist, esiteks sellepärast, et Jaapani tekstiilitööstus kasutab eranditult Ameerika puuvilla ja teiseks sellepärast,

¹ G. Malenkov, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile, lk. 12.

et Jaapani kompaniide seljataga tegutsevad tegelikult Ameerika monopolid. Seepärast nõuavadki Ameerika Ühendriigid, et Jaapan kokkuleppest osavõtjate hulka võetaks.

Vastuolude kasv imperialistide vahel nende võitluses turgude, maksimaalsete kasumite allikate pärast, õiguse pärast orjastada ning röövida mahajäänud maid viib paratamatult uutele konfliktidele ja kokkupõrgetele.

UUE, DEMOKRAATLIKU MAAILMATURU ARENEMINE JA TUGEVNEMINE

Hoopis teisiti areneb uue, demokraatliku maailmaturu maade majandus. Demokraatliku leeri maade vahelised suhted on põhjalikult vastandlikud nendele suhetele, mis valitsevad kapitalistlike maade vahel. Demokraatliku leeri maade vahelised suhted ei põhine ekspluateerimise, koloniasvallutuste ega röövimiste suhtel, nõrkade maade maailmakäibesse vägivaldse kaasakiskumise suhtel, vaid leninlik-stalinlikel internatsionalismi, rahvaste võrdõiguslikkuse ja sõpruse printsiipidel, väikeste ja suurte maade rahvusliku suveräänsuse austamise põhimõtetel.

Rahvusvaheliste majanduslike suhete kaks erinevat printsiipi põhinevad kahe leeri — sotsialistliku leeri ja kapitalistliku leeri põhjalikul erinevusel. Demokraatliku leeri maade majanduslikud vahekorrad põhinevad sellel, et need maad on huvitatud uue ühiskondliku ja riikliku korra kindlustamisest, tootlike jõudude järjekindlast kasvust neis maades. Olles eluliselt huvitatud majandusliku võimsuse vastastikusest kindlustamisest, löid demokraatliku leeri maad niisuguse suhetesüsteemi, mis tagab nende majanduse ja kogu demokraatia- ning sotsialismileeri arenemise majanduslike plaanide seltsimehelikku kooskõlastamist.

Erinevalt sääraseist anarhistlikest, korratuist majanduslikest sidemetest riikide vahel, mis on omased kapitalistlikele turule, on plaanipäraselt arenevad majanduslikud suhted uuel maailmaturul vabad anarhiast, katastroofilistest kriisidest, konjunktuursetest kõikumistest.

Demokraatliku leeri otsustavaks eeliseks ja tema printsiipiaalseks erinevuseks imperialistlikust leerist on see, et teda ei lõhesta sisemised vastuolud ega võitlus, et ta on ühtne ja monoliitne. Tema jõu tähtsamaks allikaks on vas-

tastikune hoolitsus kõigi demokraatliku leeri maade huvide eest ja tihe majanduslik koostöö.

Maailma demokraatliku leeri kujunemine ja arenevad majanduslikud sidemed demokraatlike maade vahel tähendavad seda, et on alanud maailmamajanduse õige ja normaalse arengu reguleerimine.

Demokraatlik maailmaturg, mis on tekkinud selle baasil, et NSV Liidus võitis sotsialism ja rahvademokraatia maad astusid sotsialistliku ülesehitustöö teele, areneb vabade ja võrdõiguslike rahvaste vabatahtliku majandusliku lähene-mise alusel.

Analüüsides majanduslikust seisukohast kapitalistlike rühmade omavahelisi konflikte ja sõjalisi kokkupõrkeid, samuti proletariaadi võitlust kapitalistide klassi vastu ja märkides, et nende aluseks on konflikt tänapäeva tootlike jõudude ja kapitalistlike tootmissuhete vahel, kirjutas J. V. Stalin juba 1921. aastal: «Ainsaks pääseteeks on siin maailmamajanduse organiseerimine eesrindlike (tööstuslike) ja mahajäänud (kütte- ja toorainetest rikaste) riikide majandusliku koostöö alusel (mitte aga viimaste röövimise alusel esimeste poolt). Just selleks ongi tarvilik rahvusvaheline proletaarne revolutsioon. Ilma selleta ei maksa mõeldagi maailmamajanduse organiseerimisest ja normaalsest arenemisest. Kuid selleks, et alustada (vähemalt **alustada**) õige maailmamajanduse korraldamist, on vajalik proletariaadi võit vähemalt mitmel eesrindlikul maal.»¹

Vastastikused suhted demokraatlikul maailmaturul on oma iseloomult sotsialistlikud suhted. Uued, sotsialistlikud majandussuhted demokraatliku leeri maade vahel arenesid selle tagajärjel, et kukutati kapitalistide ja mõisnike võim, et võim läks üle rahva kätte ja et väliskaubandus koondus töörahva riikide kätte.

Sotsialismi- ja demokraatialeeri maad arendavad oma majandust vastavalt sotsialismi põhilise majandusseaduse toimele; see majandusseadus on suunatud kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamisele sotsialistliku tootmise pideva suurendamise ja täiustamisega kõrgeima tehnika baasil.

Vastavalt neile sotsialismi põhilise majandusseaduse nõuetele, arendades oma rahvamajandust plaanipäraselt,

¹ J. V. Stalin, Teosed, 5. kd., lk. 104.

tagavad NSV Liit ja rahvademokraatia maad tehnika järjekindla täiustamise, juurutades uusi, tootlikumaid masinaid ja eesrindlikke tootmismeetodeid, kindlustavad töötajate materiaalse heaolu pideva kasvu.

Sel ajal, kui kapitalistlikes maades toimub töölisklassi absoluutse vaesumise ja töötava talurahva laostumise pinnal kapitalistliku turu mahu kahanemise protsess, kasvab demokraatliku turu maht sotsialismi põhilise majanduseaduse toime alusel pidevalt. Tarbimise kasv rahvademokraatlikes maades jõuab ette tootmise kasvust, siseturu pidev laienemine aga kindlustab tootmise arendamist.

Demokraatliku leeri maade vastastikuste suhete sotsialistlik loomus ei võimalda hävitavat konkurentsi ja võitlust välisurgude pärast. Euroopa rahvademokraatia maades, samuti nagu Nõukogude Liidus, on kehtestatud väliskaubanduse riiklik monopol. Hiina Rahvavabariigis, kus erakapitalil lubatakse riigi kontrolli all väliskaubandusest osa võtta, omab valitseva seisundi väliskaubanduse käibes riiklik, sotsialistlik sektor, kaubandus demokraatliku leeri maadega toimub aga ainult riiklike organisatsioonide kaudu. Niisiis ei esine demokraatlikul maailmaturul kapitalistlikke monopole, vaid ühendatud sotsialistlikud tootjad. Sellel turul ei ole ega saagi olla konkurentsivõitlust, kaubakäive toimub plaanilistel alustel, vennalike rahvaste koostöö ja vastastikuse abistamise alusel.

Sotsialistlik majandus ei tunne majanduskriise ega stagnatsiooni, ta kasvab ja areneb pidevalt.

NSV Liidu tööstuslik tootmine ületas 1952. aastal sõjaeelse, 1940. aasta taseme rohkem kui 2 kordselt. 1952. aastal ületati tootmise sõjaeelne tase Poolas 3,5-kordselt, Ungaris 3-kordselt, Tšehhoslovakkias peaaegu 2 kordselt, Rumeenias 2,3-kordselt, Bulgaarias rohkem kui 4 kordselt, Albaanias 7,5-kordselt. Saksa Demokraatlikus Vabariigis tööstuslik tootmine mitte ainult et taastati, vaid see ületas 1952. aastal sõjaeelse taseme 36 protsendi võrra. Hiina Rahvavabariik viis 1952. aastal lõpule taastamisperioodi ja läks üle ulatuslikule majanduslikule ülesehitustööle, esimese viie aasta plaani teostamisele.

Tootmise arenemise tähtsaim iseärasus NSV Liidus ja rahvademokraatia maades seisab selles, et see arenemine viib rahvahulkade heaolu järjekindlale tõusule, nende ostuvõime kasvule, nende maade siseturgude laiendamisele ja nende väliskaubanduse arendamisele. Demokraatliku

leeri maade majanduslike edusammude alusel tugevneb nende maade majanduslik koostöö, kasvab kaubakäive nende maade vahel. Nii näiteks moodustas 1952. aastal rahvademokraatia maade osa NSV Liidu väliskaubanduses 80 protsenti, Bulgaaria väliskaubanduses 89 protsenti, Rumeenias 85 protsenti, Ungaris 71 protsenti, Tšehhoslovakkias 71 protsenti, Poolas 67 protsenti, Albaanias 100 protsenti, Hiina Rahvavabariigis 72 protsenti.

Demokraatliku leeri turu käsutuses on niisugused ressursid, mis võimaldavad igal maal leida sealt oma majanduse arendamiseks kõike vajalikku. Sealjuures veab iga maa sisse seda, mida ta vajab, ja veab välja teistele maadele vajalikke kaupu.

Poola saadab demokraatlike maade turule sütt, koksi, musta ja värviliste metallide valtstooteid, masinaid, toiduaineid, kangaskaupu; Ungari — transpordi-masinaehituse ja elektritööstuse toodangut, boksiite, põllumajanduslikke ja kangaskaupu; Rumeenia — naftat ja naftasaadusi, metsamaterjale, toiduaineid; Bulgaaria — tehnilisi põllumajanduslikke kultuure, puuvilju, mäetööstuse toodangut; Albaania — naftat, põllumajandussaadusi. Hiina Rahvavabariik saadab uuele maailmaturule põllumajanduslikku toorainet, mäetööstuse toodangut ja toiduaineid.

Nõukogude Liit saadab rahvademokraatia maadesse, vastavalt pikaajalistele lepingutele, kõige uuemat konstruktsiooni ajakohaseid komplektseid seadmeid ja tööstuslikku toorainet.

NSV Liit annab rahvademokraatia maadele maksimaalselt odavat ja esmaklassilist tehnilist abi. Ükski kapitalistlik maa ei oleks suutnud anda niisugust tõhusat ja tehniliselt kvalifitseeritud abi, nagu seda annab rahvademokraatia maadele Nõukogude Liit. Tehniline abi ja tehniliste avastuste ning täiustuste patentide tasuta üleandmine nendele maadele võimaldavad neil kiiresti ehitada tööstusettevõtteid, varustades neid kõige eesrindlikuma tehnikaga. Kõige uuemat konstruktsiooni kompleksed seadmed, mida annab Nõukogude Liit, soodustavad niisuguste suurte tööstusobjektide kiiremat käikulaskmist, nagu seda on metallurgiakombinaat «Novaja Guta» Poola Rahvavabariigis, Stalini-nimeline keemiakombinaat ja Völko Tšervenkovi nimeline soojuselektritsentraal Bulgaaria Rahvavabariigis, metallurgiakombinaat ja suur polügraafiakombinaat «Scânteia» Maja Rumeenia Rahvavabariigis, Anšani metal-

lurgiakombinaat, raskemasinaehitustehas Taijuanis ja teised ettevõtted Hiina Rahvavabariigis.

Nõukogude Liidu igakülgse ja omakasupüüdmatu abi näiteks on Hiina Rahvavabariigile antav majanduslik ja tehniline abi. Vastavalt vastastikusele kokkuleppele, mis saavutati 1953. aasta septembris Moskvast toimunud läbirääkimistel Nõukogude Liidu poolt Hiina Rahvavabariigile majandusliku ülesehitustöö alal abi andmise küsimuses, osutab NSV Liit Hiinale üha süstemaatilisemalt majanduslikku ja tehnilist abi suure hulga ettevõtete ehitamisel ja rekonstrueerimisel. Kasutades Nõukogude Liidu majanduslikku ja tehnilist abi, energiliselt tundma õppides Nõukogude Liidu eesrindlike kogemusi ja uusimaid tehnilisi saavutusi, teostab hiina rahvas majanduslikku ülesehitustööd, millel on äärmiselt suur tähtsus riigi sotsialistlikul industrialiseerimisel, Hiina järkjärgulisel üleminekul sotsialismile.

Rahvademokraatliku võimu ajal on Poolas ehitatud või täielikult rekonstrueeritud 11 kõrgahju, 25 martäänahju, on lastud käiku 8 valtsmasinat. Terasesulatamine moodustas Poolas 1952. aastal 3,3 miljonit tonni 1,4 miljoni tonni vastu sõjaeelsetel aastatel. Poolas on käiku lastud ja ehitamisel auto- ja traktoritööstuse tehased, suured elektri- jaamad, keemiakombinaadid, tsemendi-, tselluloosi- ning paberitehased. Tšehhoslovakkias ehitatakse suur Gottwaldi-nimeline metallurgiakombinaat (Ostrava lähedale) ja metallurgiakombinaat Košice linna lähedale. Terasetootmine moodustas 1952. aastal 3,7 miljonit tonni 2,3 miljoni tonni vastu 1937. aastal. Tšehhoslovakkia suured masinaehitustehased lasevad välja võimsaid turbiine, aurukatlaid, komplitseeritud konstruktsiooniga tööpinke. Suur ehitustöö on käimas Ungaris, Rumeenias, Bulgaarias, Albaanias.

Kõigis neis maades on avastatud uusi söe-, nafta-, rauamaagi-, värviliste metallide maakide ja väärtuslike maa-põuevarade mitmesuguste liikide leiukohti. Lastakse käiku uued hästi varustatud söekaevandused, nafta-puuraugud, maagikaevandused.

Laenuid ja krediiti, mida annab rahvademokraatlikele maadele Nõukogude Liit, tugevdavad nende maade majanduslikku iseseisvust ja poliitilist sõltumatust.

Nõukogude Liidu abiga on kõigis rahvademokraatlikes maades loodud uued tööstusharud. Nõukogude spetsialistide poolt välja töötatud projektide järgi luuakse ja juba

töötavad rahvademokraatia maades nende omad masinaehitusettevõtted ja suured elektrijaamad.

Näiteks on Rumeenia Nõukogude Liidu abiga nende aastate jooksul muutunud areneva, naftaseadmeid tootva masinaehituse maaks, mille toodang, tänu Nõukogude Liidu vennalikule abile, kiiresti kasvab. Nüüd võib Rumeenia rahuldada mitte üksnes oma vajadusi naftaseadmete alal, vaid ka välja vedada nende ülejääke teistesse maadesse.

Aastail 1948—1952 suurenes kaubakäive demokraatliku leeri maade vahel rohkem kui 3 kordselt ja jätkab suurenemist. Masinate ja uusimat konstruktsiooni seadmete saatmine Nõukogude Liidust rahvademokraatia maadesse suurenes 1948. aastaga võrreldes 10-kordselt. Tähtsat osa rahvademokraatia maade tööstuslikus arenemises etendavad ka seadmete ja masinate saamine Tšehhoslovakiast ja Saksa Demokraatlikust Vabariigist.

Demokraatlike maade majanduslik koostöö võimaldab ühendada mitme maa jõupingutusi, selleks et lahendada suuri ülesandeid tootlike jõudude arendamise alal, nende maade looduslike rikkuste kasutamise, transpordimagistraalide ühise ekspluatatsiooni, elektrienergia vastastikuse andmise alal jne. On juba korraldatud elektrienergia andmine Rumeeniast Bulgaariasse, Poolast Tšehhoslovakiasse, on kehtestatud elektrienergia vastastikune vahetamine Poola ja Saksa Demokraatliku Vabariigi vahel. 1952. aasta suvel kirjutati alla kokkuleppele gaasijuhtme ehitamise kohta, et juhtida Transilvaania looduslikku gaasi Rumeeniast Ungarisse. Rumeenia gaasileiukohtade baasil ehitatakse Rumeenias ja Ungaris keemiatehaseid. Ungari kohustus andma Rumeenia keemiatehastele elektriseadmeid.

Kaubakäive demokraatlikul maailmaturul toimub plaanilisel alusel. Demokraatliku leeri maad on seotud pikaajaliste majanduslike kokkulepetega, mis on nende rahvamajanduslike plaanide kooskõlastamise vormiks.

23. novembril 1953. aastal alla kirjutatud kokkuleppes majandusliku ja kultuurilise koostöö kohta Hiina Rahvavabariigi ja Korea Rahvademokraatliku Vabariigi vahel märgitakse, et see kokkulepe on suunatud mõlema maa rahvaste vahelise vääramatu sõpruse kindlustamisele ja edasiarendamisele. Selle kokkuleppe esimeses paragrahvis, mis määratleb kokkuleppe eesmärgi, öeldakse, et mõlemad lepinguosaliselised «aitavad kaasa mõlema maa vaheliste

majanduslike ja kultuuriliste suhete kindlustamisele ja arendamisele sõpruse, vastastikuse abistamise, võrdsuse ja vastastikuse kasusaamise alusel ning annavad teineteisele kõikvõimalikku majanduslikku ja tehnilist abi, teostavad vajalikku majanduslikku ja tehnilist koostööd ning soodustavad igati kultuurset vahetust mõlema maa vahel».

Demokraatlik maailmaturg laieneb demokraatlike maade sõbraliku koostöö ja majanduse plaanipärase arendamise baasil, seltsimeheliku vastastikuse abistamise ja vastastikuste huvide austamise baasil.

Tootmise määratu suur kasv, kogu majanduse tõus demokraatliku leeri maades näitavad täie selgusega, et blokaadi ja kaubandusliku diskrimineerimise poliitika, mida ajavad peamised kapitalistlikud maad demokraatliku leeri maade suhtes, on lõplikult läbi kukkunud.

Nõukogude Liit ja demokraatliku leeri maad ei ole imperialistliku leeri maadega majanduslike ja kaubanduslike sidemete arendamise vastased, vaid vastupidi, nad teostavad järjekindlalt majanduslike ja kultuuriliste sidemete laiendamise poliitikat kõigi maadega. See Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade kaubandusliku poliitika joon on täiesti kooskõlas nende välispoliitikaga, mis on suunatud rahvusvahelise pinevuse nõrgendamisele ja sõjaohu kõrvaldamisele. Demokraatliku leeri, kelle eesotsas on Nõukogude Liit, välispoliitika on suunatud rahu järjekindlale säilitamisele ja kindlustamisele, koostöö ja majanduslike sidemete arendamisele nende riikidega, kes seda omalt poolt taotleavad. Nende riikide ring, kellega Nõukogude Liidul on kaubanduslikud suhted, kasvab, ühtlasi aga suureneb ka kaubakäibe maht Lääne-Euroopa, Lähis- ja Kesk-Ida maadega.

1953. aastal oli Nõukogude Liit kaubanduslikus vahekorras 51 välisriigiga, sealjuures pidas ta 25 riigiga kaubandust iga-aastaste ja pikaajaliste kaubanduslike lepingute alusel. NSV Liit sõlmis kaubanduslikud kokkulepped Prantsusmaaga, Soomega, Iraaniga, Taaniga, Kreekaga, Norraga, Rootsigaga, Argentiinaga, Islandiga, Itaaliaga, Indiaga ja maksekokkuleppe Egiptusega.

25. novembril 1953. aastal kirjutati alla NSV Liidu ja Soome vahelise vastastikuse kaubavahetuse protokollile, mis näeb ette kaubakäibe mahu suurendamist 1954. aastal. Soome hakkab saatma Nõukogude Liidule laevu, ujuvkraanasid, seadmeid metsa- ja paberitööstusele, standardmaju,

saematerjale, paberit, tselluloosi, staapelkiudu, mööblit, võid, juustu, villast riiet ja teisi kaupu.

Nõukogude Liit kindlustab kompensatsioonina Soomest saadavate kaupade eest naftasaaduste, valtsterase, teravilja, suhkru, puuvilla, autode, mitmesuguste tööstusseadmete, samuti väetiste, rauasulamite, asbesti, kemikaalide, värvainete ja teiste kaupade saatmise Soome.

2. detsembril 1953. aastal Delhis alla kirjutatud kaubanduslik kokkulepe NSV Liidu ja India vahel näeb ette mõlema maa vaheliste kaubanduslike suhete igakülgset arendamist ja tugevdamist võrdõiguslikkuse ja vastastikuse kasusaamise alusel. See esimene kaubanduslik kokkulepe NSV Liidu ja India vahel näeb ette Indiast Nõukogude Liitu džuuttoodete, tee, kohvi, tubaka, vürtside, naha ja toornahkade, taime- ja eeterõlide ning rea teiste kaupade eksportimise. Nõukogude Liit kohustus omakorda eksportima Indiasse teraviljasaadusi (nisu, oder), naftat ja naftasaadusi, metsamaterjale ja paberit, raud- ja terastooted, kemikaale, värvaineid, arstimeid, optikatarbeid, kinofilme, trükitooteid, samuti laialdases nomenklatuuris tööstusseadmeid, sealhulgas puurimismehhanisme, kaevandus- ja teedeehitusseadmeid, ekskavaatoreid, kompressoreid, elektriseadmeid, seadeldisi tekstiili-, jalatsi-, toiduainete- ja polügraafiatööstusele, traktoreid ja põllutöomasinaid, mitmesuguseid tööpinke ja tööriistu. Edukalt toimuvad läbirääkimised Nõukogude Liidu ja rea teiste maade vahel.

Hoolimata ameerika imperialistide jõupingutustest seavad demokraatliku leeri maad sisse kaubanduslikud suhted paljude kapitalistlike riikidega. Nii sõlmis Hiina Rahvavabariik 1953. aastal kaubandusliku kokkuleppe rea maade kaubanduslike firmadega (Hiina lepingud Prantsuse, Jaapani ja Inglise kompaniidega). Tseiloni valitsus sõlmis Hiina Rahvavabariigiga kaubandusliku kokkuleppe kautšuki müümise kohta vahetusena Tseilonisse saadetava Hiina riisi vastu. Hiina laiendab kaubanduslikke sidemeid Indiaga, Pakistaniga, Indoneesiaga ja teiste maadega.

Kapitalistlike riikidega arendavad oma kaubanduslikke sidemeid ka Euroopa rahvademokraatia maad.

Tšehhoslovakkia, Ungari, Rumeenia ja Poola ostavad Ladina-Ameerika maadelt normaalse vahetuse alusel tööstuslikku toorainet, põllunduse ja karjakasvatuse saadusi, saates nendele maadele kaupu, mille järele need vajadust tunnevad. Kui Ameerika Ühendriigid keeldusid Uruguaile

müümast seadmeid suhkrutehase ehitamise jaoks, siis ostsid uruguayi töösturid neid seadmeid Tšehhoslovakiast. Ladina-Ameerika maad taotlevad üha energilisemalt kaubanduslike sidemete laiendamist NSV Liiduga ja rahvademokraatia maadega.

Paljude kapitalistlike riikide tööstuslikud ringkonnad, nähes uue maailmaturu majanduslikke edusamme ja stabiilsust, püüavad sisse seada kaubanduslikke suhteid demokraatliku leeri maadega. Kapitalistliku maailmaturu mahu kahanemine sunnib veelgi rohkem kapitalistlikke monopole müüma oma kaupu uuel, demokraatlikul maailmaturul.

Kahe maailmaturu arenemine iseloomustab kaht vastandlikku joont maailma majanduslikus arenemises.

Üks joon on NSV Liidu ja demokraatliku leeri maade majanduse väeramata, kriisideta tõusu joon, majanduse, mis areneb rahvahulkade materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamise huvides. See majandus areneb demokraatliku leeri maade sõbraliku majandusliku koostöö alusel.

Teine joon on kapitalismi majanduse stagnatsiooni ja languse, rahvahulkade laostumise ja vaesumise joon. Kapitalistlik majandus, mis rabeleb kapitalismi üha süveneva üldkriisi pihtide vahel, ei arene ühiskonna huvides, vaid imperialistidele maksimaalsete kasumite kindlustamise huvides.

Seda joont väljendab tänapäeva olukord kapitalistlikul maailmaturul, mis kahaneb selle tõttu, et see sfäär, kus imperialistlikud maad saavad rakendada oma jõude maailma ressursidele, aheneb, ja selle tõttu, et töötajad kapitalimaades muutuvad üha vaesemaks. Kapitalistlik maailmaturg eksisteerib tingimustes, kus teravnevad vastuolud kapitalistlike maade vahel, kes seisavad uue majanduskriisi lävel.

Demokraatliku maailmaturu edukas arenemine ja järjekindel laienemine on kujukaks tõendiks tema vaieldamatuist eelistest laguneva kapitalistliku maailmaturuga võrreldes.

SISUKORD

Ühtse kapitalistliku maailmaturu lagunemine ja demokraatliku turu kujunemine	3
Kapitalismi üldkriisi süvenemine seoses ühtse maailmaturu lagu- nemisega	13
Uue, demokraatliku maailmaturu arenemine ja tugevnemine . . .	27

Toimetaja H. Seping
Tehniline toimetaja I. Vahtre
Korrektorid L. Saulin ja A. Nurmoja

Ladumisele antud 27. VIII 1954. Trükkimisele antud 5. X 1954. Trükiarv 5000. Paber
54×84, 1/16. Trükipoognaid 2,25. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 1,84.
Arvutuspoognaid 1,97. MB-17922. Trükkikoda „Pioneer“, Tartu, Kastani 38. Tellimise
nr. 2041.

На эстонском языке

Hind rbl. 1.20

Rbl. 1.20

A-17346
184 11

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00462617 4